

Amedeo Modigliani (12 lipca 1884 w Livorno - 24 stycznia 1920 w Paryżu)

*Ten artysta z miasta Livorno
mówił na dzień dobry "buon giorno",
imię mu dano,
"Modi" go zwano,
śmierć przyszła szybko, sława wolno.*

(ebs)

Amedeo Clemente Modigliani urodził się w Livorno, we Włoszech. W XIX w. w Livorno żyła duża społeczność Żydów sefardyjskich, emigrantów z Afryki Północnej, Hiszpanii i Portugalii. Jednym z nich był Salomon Garsin. Jego syn Joseph osiedlił się w 1835 w Marsylii. W 1849 syn Josepha Isaak ożenił się z Régine Spinozą. Urodziła im się córka, Eugénie. Miała ona protestancką guwernantkę, ale uczęszczała do katolickiej szkoły. W wieku lat 15 zaręczyła się z Flaminio Modiglianem, członkiem żydowskiego rodu z okolic Rzymu. W 1872 roku wyszła za niego za mąż i przeniósła się do Livorno. Rodzina utrzymywała się z handlu węglem i drewnem.

Gdy 12 lipca 1884 urodziło się ich najmłodsze dziecko - Amedeo miał starsze rodzeństwo: Emanuele (ur. 1872), Margherita (ur. 1874) i Umberto (ur. 1878) - a rodzinny interes upadł z powodu kryzysu ekonomicznego, jaki ogarnął ówczesne Włochy, matka wykorzystując swoje wykształcenie w dziedzinie literatury, zajęła się tłumaczeniami (m. in. poezje d'Annunzio). Dzięki temu młody Modigliani zetknął się wcześniej ze światem literatury.

Na początku 1901 Modigliani wyjechał do Florencji, gdzie zapisał się do szkoły rysowania aktów (Scuola libera di Nudo). Równocześnie poświęcił się studiowaniu sztuki renesansu. W 1903 wyjechał do Wenecji, gdzie mieszkał przez następne 3 lata. 19 marca 1903 zapisał się na kurs dowolnego rysowania aktów w weneckim Instytucie Sztuk Pięknych (Istituto di Belle Arti). Równocześnie zwiedzał weneckie kościoły i muzea zapoznając się ze sztuką starych mistrzów.

W tym samym roku zwiedził biennale w Wenecji. Na wystawie reprezentowane były m.in. obrazy z kręgu symbolizmu, który na przełomie XIX i XX w. zyskiwał na znaczeniu (zarówno w literaturze, jak i w malarstwie) oraz rzeźby Auguste'a Rodina. Ponieważ z tego okresu zachowały się tylko nieliczne obrazy Modiglianego, nie da się wykazać bezpośredniego wpływu symbolizmu na jego sztukę. Mieszkając w Wenecji Modigliani przypuszczalnie brał udział w seansach spirytystycznych.

W 1906 roku przeniósł się do Paryża, w którym mieszkał przez 8 lat, aż do wybuchu I wojny światowej. Paryż był wówczas ośrodkiem artystów awangardowych. Rok wcześniej stosunkowo nieznanymi artyści, jak np. André Derain i Henri Matisse, określanymi przez krytyków lekceważącym terminem fowiści (od fr. *Les Fauves* - dzikie zwierzęta, drapieżniki), wystawili swoje prace w Salonie Jesiennym.

Paryski świat sztuki stał się, dzięki postępowym marszandom, wspierającym młodych i innowacyjnych artystów, jak Pablo Picasso, centrum malarstwa awangardowego. Po przyjeździe do Paryża Modigliani mieszkał początkowo w komfortowym hotelu na prawym brzegu Sekwany, wkrótce jednak przeniósł się do dzielnicy Montmartre, gdzie mieszkał m.in. w kamienicy Bateau-Lavoir.

Le Bateau-Lavoir to kamienica w paryskiej dzielnicy Montmartre przy ulicy Rue Ravignan pod numerem 13. Stała się słynna na przełomie XIX i XX wieku, gdy wielu słynnych artystów wynajęło w niej pokoje. Pierwsi wprowadzili się tam w 1890 roku. Po roku 1914 większość przeprowadziła się jednak w inne części Paryża (głównie na Montparnasse).

Jednym z najślawniejszych artystów którzy mieszkali w Bateau-Lavoir był Pablo Picasso (w latach 1904-1909). Wówczas namalował słynne "Panny z Awinionu" (fr. "Les Femmes d'Alger (O. J. R. M.)").

Innymi znanymi artystami mieszkającymi w Bateau-Lavoir byli: Pau Gargallo, Juan Gris, Max Jacob, Pierre Reverdy, André Salmon.

Bateau-Lavoir był kolebką paryskiej awangardy w skład której wówczas wchodził m.in.: Guillaume Apollinaire, Georges Braque, Henri Matisse, Jean Cocteau a także Gertrude Stein i wielu innych. W 1908 roku wydano bankiet na cześć Henri Rousseau który odbył się w studiu należącym do Pablo Picasso.

W 1909 Modigliani przeniósł swoje atelier do Cité Falguière na Montparnasse. Już w następnym roku zaczął rzeźbić w kamieniu, co na pewien okres zdominowało jego twórczość. Wiosną 1913 Amedeo Modigliani przeniósł się czasowo do Livorno, gdzie zamieszkał w pobliżu dzielnicy kamieniołomów. Zajmował się tam rzeźbieniem w marmurze z Carrary (przedtem rzeźbił tylko w wapieniu). Gotowe rzeźby wysyłał do Paryża; jednak nie zachowały się one.

Dokładne przyczyny zakończenia działalności rzeźbiarskiej przez Modiglianego po 1913 nie są znane. Jednym z powodów mógł być pogarszający się stan zdrowia artysty, na który mogła mieć wpływ zapyłona okolica. Być może też w swojej działalności rzeźbiarskiej nie widział on żadnej przyszłości. Wrócił do malarstwa.

W 1915 zamieszkał na Rue Norvaine na Montmartre. Namalował tam portret Pabla Picassa. Rok później powstały następne portrety wybitnych osobistości. Malując portrety artystów awangardy Modigliani sam się z nią związał. Zapewnił sobie dzięki temu stałe miejsce na scenie paryskich artystów, ponieważ swoimi portretami scenę tę wzmocnił i umożliwił powstanie późniejszej legendy o sobie jako głównej postaci paryskiego środowiska artystycznego.

Poznał wtedy polskiego marszanda i poetę Leopolda Zborowskiego, który wspierał Modiglianego w ostatnich latach jego życia. Razem z żoną Anną Zborowski przyjął go pod swój dach, wypłacał mu dniówkę, opłacał materiały malarskie i pozwalał pracować w swoim mieszkaniu. Później opłacał również modelki, pozujące mu do aktów.

Amadeo i kobiety:

W 1910 Modigliani poznał pochodzącą z Rosji poetkę Annę Achmatową, z którą w najbliższym czasie nawiązał romans.

W czerwcu 1914 Modigliani poznał angielską pisarkę Beatrice Hastings, z którą połączył go trwający ponad 2 lata romans. Hastings przyjechała do Paryża wiosną 1914. Pracowała jako felietonistka angielskiej gazety The New Age redagując kolumnę Impressions de Paris, poświęconą życiu towarzyskiemu miasta. Opisywała m.in. zażywanie przez Modiglianego haszyszu i picie alkoholu.

Podczas gwałtownego związku z Beatrice Hastings zamiłowanie Modiglianego do ekscesów w życiu nasiliło jeszcze bardziej. Spożywanie alkoholu i opium, do spółki z przyjaciółmi Maurice'em Utrillo i Chaimem Soutinem, zostało podchwyczone przez prasę. Beatrice o Amadeo:

"Skomplikowany charakter. Świnia i perła. Poznałam go w 1914 w jakiejś cukierni. Siedziałam naprzeciw niego. Haszysz i brandy. Nie zrobił na mnie szczególnego wrażenia. Nie wiedziałam, kto to był. Wyglądał brzydko, dziki i chciwy. Spotkałam go znowu w Café Rotonde. Był ogolony i wyglądał uroczo. Wytwornym ruchem zdjął czapkę, zacerwienił się i poprosił mnie, żebym z nim poszła i obejrzała jego prace. Poszłam. W kieszeni zawsze miał jakąś książkę. 'Maldoror' Lautréamonta. Pierwszym obrazem olejnym, który mi pokazał, był Kisling. Pogardzał wszystkimi oprócz Picassa i Maxa Jacoba. Nie znosił Cocteau. Nigdy nic dobrego nie robił, gdy był pod wpływem haszyszu."

W kwietniu 1917 Modigliani poznał 19-letnią Jeanne Hébuterne, która studiowała w Akademii Colarossiego. Oboje wkrótce potem zamieszkali razem. Przyjaciele Jeanne nazywali ją „kokos” z powodu jej bladej karnacji i rudych włosów, które czasami upinała wokół głowy na kształt korony. Jeanne namalowała w akwareli swój autoportret (obecnie w Petit-Palais w Genewie). Modigliani z kolei namalował 16 obrazów przedstawiających Jeanne. Oprócz nich zachowała się jedna fotografia Jeanne, oraz jedna rzeźba dłuta jej przyjaciółki, Chany Orloff, przedstawiająca ją w ciąży.

Wiosną 1918 Amedeo Modigliani i Jeanne Hébuterne opuścili Paryż przed naciągającymi oddziałami niemieckimi i udali się na wybrzeże Morza Śródziemnego, gdzie artysta namalował liczne portrety. Gotowe obrazy wysyłał Zborowskiemu do sprzedaży do Paryża.

W Nicei Jeanne Hébuterne 29 listopada 1918 urodziła córkę, której nadała własne imię. Córka przyszła na świat jako dziecko pozamałżeńskie, zachował się jednak dokument z 7 lipca 1919, w którym Modigliani obiecywał ożenić się z Jeanne Hébuterne, czego ostatecznie nie zdążył uczynić. Pod koniec 1919 zachorował na gruźlicę, co przeszkodziło mu w planowanej podróży do Włoch.

24 stycznia 1920 zmarł w paryskim szpitalu Charité. Miał 35 lat i 1/2 (*zupełnie jak Marek Hłasko*). Na wieść o tym następnego dnia Jeanne Hébuterne popełniła samobójstwo. Modigliani w obecności zgromadzonych tłumów został pochowany na cmentarzu Père-Lachaise. Później spoczęła obok niego również Jeanne Hébuterne, której rodzice początkowo sprzeciwiali się temu zamiarowi.

Po śmierci rodziców w 1920 Jeanne Modigliani (zm. 1984) była wychowywana we Florencji przez siostrę artysty. Stała się z czasem ważną biografką swojego ojca, pisząc książkę "Modigliani bez legendy".

Współczesną sławę Modigliani zawdzięcza przede wszystkim swoim obrazom przedstawiającym akty, uchodzącym w jego czasach za skandalizujące, a zaakceptowane dopiero później. Jeden z jego przyjaciół, niemiecki malarz Ludwig Meidner tak opisywał Modiglianiego w środowisku paryskim:

"Nasz Modigliani - lub 'Modi', jak go powszechnie nazywano - był charakterystycznym i jednocześnie bardzo zdolnym przedstawicielem bohemy z Montmartre; chyba nawet ostatnim prawdziwym człowiekiem bohemy."

<https://www.youtube.com/watch?v=9GQOOTlcSh0>

Sztuka Modiglianego odniosła za jego życia jedynie niewielki sukces. Popyt na dzieła artysty był znikomy, ponieważ nie należały one do żadnego z nowych prądów w sztuce reprezentując jedynie indywidualny styl ich autora. Artysta dopiero po śmierci doczekał się specjalnie poświęconej mu wystawy. W konsekwencji ceny jego obrazów poszły mocno w górę. Sam Modigliani rzadko wypowiadał się na temat własnej sztuki. Według relacji współczesnych mu osób pielęgnował on swój wizerunek żydowskiego outsidera i cudzoziemca.

Najwyższą jak dotąd cenę za dzieło Modiglianego zapłacił 2 listopada 2010 anonimowy nabywca podczas aukcji w nowojorskiej filii Sotheby's; sprzedano mu wówczas obraz "Akt siedzący na kanapie" ("Piękna Rzymianka") za sumę 68 962 500 dolarów.

Życie Modiglianego w nędzy, wypełnione zażywaniem narkotyków i malowaniem aktów, stało się popularnym tematem w literaturze i filmie. W 1958 Jacques Becker nakręcił film "Les Amants de Montparnasse" ("Montparnasse 19"). Tematem filmu jest ostatni rok życia Modiglianiego, w którego wcielił się Gérard Philipe, obok niego zagrały Lilli Palmer i Anouk Aimée (jako Jeanne). Akcja toczy się w paryskiej dzielnicy Montparnasse, a przedmiotem fabuły jest miłość artysty do dziewczyny pochodzącej z bogatej rodziny, która jest przeciwna ich związkowi i odmawia im pomocy materialnej.

<https://www.youtube.com/watch?v=cdbtOJGuqIA>

W 1990 Franco Brogi Taviani zrealizował film "Modi" ("Modi życie Amadeo Modiglianiego"), w którym Modiglianiego kreował Richard Berry. Trzyczęściowy film telewizyjny opowiada o życiu Modiglianiego w Livorno i w Paryżu.

W 2004 Mick Davis nakręcił film "Modigliani" ("Modigliani, pasja tworzenia"). Tematem filmu jest rywalizacja Modiglianiego z Picassem i miłość artysty do Jeanne Hébuterne. Rolę Modiglianiego zagrał Andy García, Picassa - Omid Djalili, a Jeanne Hébuterne - Elsa Zylberstein.

<https://www.youtube.com/watch?v=YIDraIfVREc>